

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра нової та новітньої історії

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

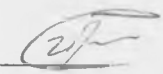
(освітній рівень)

на тему: «**Софія Ковалевська: інтелектуальна біографія**»
«**Sofia Kovalevskaya: intellectual biography**»

Виконала: студентка денної форми навчання

напряму підготовки 6.020302 Історія

Силютіна Катерина Сергіївна

Керівник д.і.н., проф. Гребцова І. С.

Рецензент к.і.н., доц. Синявська О. О.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

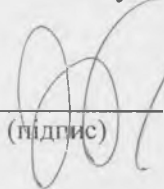
№ 14 від 22.05 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК №2

протокол № 35 від 16.06 2017 р.

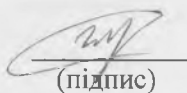
Оцінка Відмінно / А / 95
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Дьомін О. Б.
(прізвище, ініціали)

Голова ЕК

(підпис)

Гребцова І. С.
(прізвище, ініціали)

Одеса – 2017

ш/к 429794

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	6
Розділ 2. Формування наукового світогляду Софії Ковалевської	13
Розділ 3. Роки навчання та наукової діяльності Софії Ковалевської за кордоном	22
Розділ 4. Літературна творчість Софії Ковалевської.	39
Висновок	49
Список джерел та літератури	53

ВСТУП

Актуальність теми. В історії XIX століття було дуже мало жінок-вчених, ще більш рідкісним явищем були жінки-математики. До числа жінок, що користуються світовою популярністю, належить Софія Василівна Ковалевська, росіянка за походженням, видатна представниця математичної науки XIX століття, перша жінка-професор математики, яка працювала в Стокгольмському університеті, перша жінка, яка отримала престижну премію Бордена Французької Академії Наук, перша жінка, що стала редактором серйозного наукового математичного журналу «Acta Mathematica», перша жінка, що стала членом-кореспондентом Петербурзької Академії Наук. В 2017 році виповнюється 135 років присвоєння С. Ковалевської звання професора математики Стокгольмського університету, що робить тему особливо актуальною. В уявленні більшості ім'я С.Ковалевської асоціюється з математикою. Проте в даному дослідженні особливе значення приділяється тому, що С. Ковалевська була особливим явищем свого часу, парадоксально обдарованої жінкою в діаметрально полярних областях творчості – в математиці і в літературі. У свій час С. Ковалевська грала роль надихаючого прикладу в боротьбі жінок за право отримання вищої освіти, свободу вибору життєвого шляху і за рівне право голосу в науці.

Однією з маловивчених сторінок історії науки є історія про жінок-вчених. Їх становище у суспільстві фундаментально відрізнялося від становища чоловіків. Жінки довгий час були відсторонені від вищих шкіл та університетів. Їм доводилося долати великі труднощі для того, щоб стати вченими, і часто плата за слідування своїм науковим інтересам ставала дуже високою.

Мета дипломної роботи – дослідження багатогранності життя і творчості С.Ковалевської.

Завдання дипломної роботи:

- вивчити джерела і літературу з теми, що досліджується;
- простежити формування наукового світогляду С. Ковалевської;

- визначити внесок С. Ковалевської в науку;
- проаналізувати літературну діяльність С. Ковалевської;
- простежити вплив діяльності С. Ковалевської на розвиток жіночої освіти в Росії.

Об'єктом дослідження є становлення С. Ковалевської як інтелектуальної особистості та наукового діяча.

Предметом дослідження є аналіз математичної і літературної діяльності С.Ковалевської.

Хронологічні рамки дослідження: життєвий шлях С. Ковалевської (1850 -1891 р.).

Методологічною основою дослідження стали такі концептуальні підходи: методологічна основа дослідження включає в себе принципи історизму, об'єктивності і передбачає використання як загальнонаукових, так і спеціальних історичних методів. Принцип історизму передбачає вивчення процесу становлення С. В. Ковалевської як наукового діяча в конкретних історичних умовах другої половини XIX ст. Принцип об'єктивності означає необхідність всебічного вивчення діяльності С. В Ковалевської, з урахуванням самих різноманітних впливів на неї явищ історичної дійсності. У дипломній роботі застосовувалися такі загальнонаукові методи, як аналіз і синтез. Крім цього, в дослідженні застосовано наступні спеціальні методи: біографічний, гендерний, комплексний системний.

Дипломна робота складається з вступу, чотирьох розділів, і висновків, списку вивчених джерел і літератури.

У вступі розкрита актуальність теми, сформульовані цілі і завдання, позначені теоретичні підходи. Другий розділ присвячено формуванню наукового світогляду С.Ковалевської. У третьому розділі проаналізовано навчання і наукова діяльність С. Ковалевської за кордоном. Четверта глава

присвячена літературній творчості С. Ковалевської. У висновку зроблені відповідні узагальнення та висновки з теми бакалаврської роботи.

ВИСНОВОК

В історії науки знайдеться небагато жіночих імен, які були б відомі всьому світу. До числа таких жінок, що користуються світовою популярністю, належить Софія Василівна Ковалевська, видатна представниця математичної науки XIX століття, перша жінка – член-кореспондент Петербурзької академії наук, професор Стокгольмського університету, письменниця і передова громадська діячка свого часу.

В історичній літературі життя та наукову діяльність С.В. Ковалевської представлена нечисленними роботами російських авторів. Тому ця проблема зберігає свою актуальність і має науковий інтерес.

Джерельна база дослідження, що складається з опублікованих на архівних матеріалах дає можливість проаналізувати становлення С.В.Ковалевської, як наукового діяча свого часу.

На формування наукового світогляду С.В. Ковалевської перш за все вплинув перший учитель – І. І. Малевич, який заклав базис основних знань з предметів. Пізніше – відомий математик А. Н. Страннолюбский. Його уроки заклали міцний фундамент для подальшого вивчення математики. Німецький математик К. Вейерштрасс, який побачив в С. Ковалевській справжній талант і зробив з неї вченого, який отримує визнання у найбільших європейських академії наук.

Але яких би висот не досягали жінки, змагаючись за рівність з чоловіками, до сих пір така наука, як математика залишається привілеєм чоловіків, а відомих жінок-математиків XIX ст. небагато. І мало хто з них за своїм вкладом в науку зміг наблизитися до Софії Василівні Ковалевської. Чимала частка цієї слави полягає в тому, що вона була першою, тобто практично відкривала дорогу в науку іншим жінкам. Софія Ковалевська перша з російських жінок захистила докторську дисертацію, перша в історії науки стала професором вищого навчального закладу.

Між вченими С. Ковалевська має палких прихильників, які її звеличують. Але є і люди, які намагаються применшити її заслуги, а саме мають упередження щодо здатності жінки до розумової праці. Значимість її відкриттів ставилася під сумнів з перших кроків її математичної кар'єри, тільки тому, що вона – жінка. Тому там, де для захисту докторської дисертації чоловікові вистачило б однієї роботи, С. Ковалевська повинна була підготувати три, за кожною з яких можна було присвоїти високий ступінь.

У 1874 р геніальний німецький математик Карл Вейерштрасс (1815-1897), представляє до Геттінгенського університету на захист докторської дисертації три роботи своєї учениці.

Головна з цих робіт – «До теорії диференціальних рівнянь в приватних похідних». Пізніше встановили, що аналогічний твір, але більш приватного характеру, ще раніше С. Ковалевської написав знаменитий французький вчений Огюстен Коші. Теорему про існування та єдності розв'язку нормальної системи в класі аналітичних функцій стали називати «теорема Коші-Ковалевської», і вона увійшла в усі основні курси аналізу. В даний час теорема Коші-Ковалевської увійшла в усі основні підручники, її доказ наводиться на лекціях для студентів університетів. Теорема Коші-Ковалевської є важливим робочим апаратом в сучасній теорії диференціальних рівнянь.

У 1874 р після захисту докторської дисертації С. Ковалевська, повна райдужних надій, повертається в Росію. Вона готова працювати на благо Батьківщини. Однак не так сталося як гадалося. Будь-якому, навіть менш обдарованому чоловікові з такою освітою були б відкриті шляхи до викладання у вищому навчальному закладі і створені умови для наукових занять. С.Ковалевської запропонували викладати лише арифметику в молодших класах жіночої гімназії. І майже 10 років талант людини, яка хоче працювати, не використовується на повну силу. Російські закони просто виштовхують С.Ковалевську з країни. Вона змушена виїхати до Швеції. На той момент це була єдина країна, яка подолала упередження проти жінки-вченого і запросила

її до університету на викладацьку роботу. Вона, без сумніву, була патріоткою, тільки, на жаль, Софія Василівна зі своїм патріотизмом, талантом і знаннями не змогла знайти собі місце в тодішній Росії.

У Швеції С. Ковалевська написала свою головну роботу «Про обертання твердого тіла навколо нерухомої точки». Паризька академія присудила їй премію Бордена. За п'ятдесят років, які пройшли з моменту заснування премії, її присуджували всього десять разів. А до відкриття Софії Ковалевської ця премія три роки поспіль зовсім нікому не присуджувалася. З огляду на серйозність дослідження премія на цьому конкурсі була збільшена з трьох до п'яти тисяч франків.

За час короткого життя С. Ковалевської було опубліковано дев'ять математичних робіт. Всі дослідження вона доводила до досконалості, знаючи, з якою пристрасстю і недовірою ставляться до її творчості інші математики.

Софія Василівна говорила, що вона все життя не могла вирішити, до чого у неї було більше схильності – до математики чи до літератури. В своїх творах вона сама живий учасник потоку суспільного життя; вона тісно пов'язана з громадським рухом своєї батьківщини, з його революційною ідеологією. Хоча ці нечисленні літературні роботи дають нам можливість стати глядачем події того часу. Хоча, літературний талант Софії Ковалевської не встиг розкритися в повній мірі, проте ті деякі твори, які були опубліковані, отримали живий відгук у читачів і в літературній критиці і були переведені на французьку, німецьку, англійську, шведську, японську та інші мови.

Вплив діяльності С. Ковалевської мав і на місце жінки в формально раніше чоловічому науковому середовищі. Ще за життя С. В. Ковалевської, на Вищі жіночі курси була допущена для викладання математики Віра Йосипівна Шифф. Пізніше стали відомі імена жінок докторів математики: Надія Миколаївна Гернет і Любов Миколаївна Запольська. Л. Запольська стала професором і викладала на Московських вищих жіночих курсів. Надія Миколаївна Гернет була професором і викладачем на Петербурзьких вищих

жіночих курсах. Поряд із С. В. Ковалевської в члени-кореспонденти Петербурзької академії наук стала археолог Парасковія Сергіївна Уварова, філолог Ольга Ізмайлова Срезневська, ботанік Ольга Олександрівна Федченко. Навіть з іноземок членом-кореспондентом стала в 1907 р. знаменитий фізик Марія Складовська-Кюрі.

За загальноприйнятою думкою, С. В. Ковалевська не була генієм математичних наук, але була рівною серед найталановитіших з математиків-чоловіків нового часу, так як вона глибоко проникала в існуючі методи науки, поширювала і розвивала їх, роблячи абсолютно нові, блискучі відкриття, і справлялася з величезними труднощами.

Софія Ковалевська була складною, обдарованою особистістю. Образ цієї незвичайної жінки багатогранний і може розглядатися в різних вимірах. Ставши професором математики С. Ковалевська випередила час, викликала сенсацію в історії: в той час жінці отримати право на професуру у вищій школі було подією неординарною. Наукова популярність С. Ковалевської була забезпечена завдяки вдалому вибору завдань і блискучому їх вирішенню. Дві найбільш важливі роботи відносяться до основних питань математики і механіки. Простота деяких отриманих результатів дозволила включити їх в основні курси математики і механіки. Робота по обертанню твердого тіла склала нову сторінку в історії цього завдання і дала поштовх великій кількості подальших досліджень. Увінчане заслуженою славою, ім'я С. В. Ковалевської назавжди залишиться в науці.

Джерела:

1. Ковалевская С.В. Воспоминания. Повести / С.В. Ковалевская. – М.: Наука, 1974. – 560 с.
2. Ковалевская С.В. Нигилистика / С.В. Ковалевская. – М.: Советская Россия, 1989. – 304 с.
3. Ковалевский М.М. Моя жизнь / М.М. Ковалевский. – М.: РОССПЭИ, 2005. – 781 с.
4. Русская старина // Ф.В. Коровин-Круковский Воспоминания / Коровин-Круковский Ф.В. – СПб.: Типография В.С. Балашева, 1891. – Т. 74 (7-9). – С.623-639 с.
5. Русская старина // С.В. Ковалевская Автобиографический рассказ / Ковалевская С.В. – СПб.: Типография В.С. Балашева, 1891. – Т. 72 (11-12). – С.449-463 с.
6. Русская старина // Малевич И.И. Воспоминания / Малевич И.И. – СПб.: Типография В.С. Балашева, 1883. – Т. 70 (10-12). – С.615-654 с.
7. Тарханов И.Р. Речь о Сеченове / И.Р. Тарханов. – СПб.: Тр. О-во русских врачей, 1909-1910. – 22 с.
8. Юшкевич Л.П. Переписка С.В. Ковалевской и Г. Миттаг-Леффлера / Л.П. Юшкевич. – М.: Наука, 1984. – 312 с.

Література:

9. Воронцова Л.А. Софья Ковалевская / Л.А. Воронцова. – М.: Молодая гвардия, 1957. – 344 с.
10. Давиташвили Л.Ш. В.О. Ковалевский, 1842-1883 / Л.Ш. Давиташвили – М.: АН СССР, 1946. – 419 с.
11. Догель В. А. А. О. Ковалевский (1840—1901) / В. А. Догель — М.: Изд-во Академии наук СССР, 1945. – 400 с.
12. Драч О. О. Вища жіноча освіта в Російській імперії в другій половині XIX ст.: мотивація, динаміка, та соціально-демографічні характеристики курсисток / О. Драч. К. : Наук. думка, 2010. – 65 с.

13. Кочина П. Я. Софья Васильевна Ковалевская / П.Я. Кочина. – М.: Наука, 1981. – 312 с.
14. Кочина П. Я. С.В. Ковалевская / П.Я. Кочина, И.Г. Зенкевич. – М.: Просвещение, 1986 – 80 с.
15. Книжник-Ветров И.С. Виктор Жаклар — деятель Парижской Коммуны и русский журналист. «Проблемы марксизма» / И.С. Книжник-Ветров. М.: Наука, – 1930. – 120 с.
16. Книжник-Ветров И.С. Русские деятельницы Первого Интернационала и Парижской Коммуны / И.С. Книжник-Ветров. – М.: Наука, 1964. – 260 с.
17. Кузнецов А. Е. История Руси (России) и ближнего зарубежья / А. Е. Кузнецов. — М., 2013. — Т. 2.
18. Лавров П.Л. Русская развитая женщина. В память Софьи Васильевны Ковалевской / П.Л. Лавров. — Ж.: Вольная русская типография, 1891. – 19 с.
19. Лихачева Е. О. Материалы для истории женского образования в России: 1856–1880. / Е. О. Лихачева СПб.: Общественная польза, 1901. – 592 с.
20. Литвинова Е.Ф. Софья Ковалевская. Ее жизнь и ученная деятельность / Е.Ф. Литвинова. – СПб.: Общественная польза, 1894. – 96 с.
21. Лурье А. Я. Портреты деятелей Парижской Коммуны / А. Я. Лурье. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956. – 420 с.
22. Нечкина М.В. Софья Ковалевская общественный деятель и литератор / М.В. Нечкина. – М.: Наука, 1974. – 21 с.
23. Нижник В.В. Жіноче питання на прикладі вищої освіти у громадсько-політичному житті Російських імперії у другій половині XIX ст. // Вісник Академії і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2005. – № 5. – С. 10-15
24. Матвеев Н. Принцесса науки: Софья Ковалевская. Повесть о жизни / Н. Матвеев. – М.: Молодая гвардия, 1979. – 191 с.
25. Милова Л. В. История России XVIII–XIX веков / Л. В. Милова. – М.: Эксмо, 2006. – 784 с.

26. Силютіна К. С Софія Ковалевська: математик і літератор / К.С Силютіна. – Одеса: ОНУ, 2016. – 283-287 с.
27. Столетов А.Г. Софья Васильевна Ковалевская / А. Г. Столетов. – М.: Московского Математического Общества при Императорском Московском университете, 1891. – (Математический сборник т. XVI). 56 с.
28. Стоюнин В. Я. Образования русской женщины // Исторический вестник. 1883. Т. 12 № 4 С. 151-169
29. Усачева Р.Ф. Женское образование в России / Р.Ф. Усачева. – М.: Дрофа, 2010. — 288 с.
30. Феодосова Э. П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878-1918) / Э. П. Феодосова. – М.: Педагогика, 1980. – 144 с.
31. Феоктистова О. П Софья Ковалевская: поэт от математики / О. П Феоктистова. – М.: МГТУ им. Н. Э Баумана, 2014. – 19 с.
32. Чумаков В.И. Развитие женского образования в России во второй половине XIX – начале XX века / В. И. Чумаков. – Волгоград: Волгоградский государственный медицинский университет, 2007. — 230 с.
33. Штрайх С. Я. Ковалевская / С. Я Штрайх. – М.: Жизнь замечательных людей, 1935. – 240 с.
34. Штрайх С. Я. Сестры Коровин-Круковские / С. Я Штрайх. – М.: Мир, 1933. – 344 с.
35. Штрайх С. Я. Семья Ковалевских / С. Я Штрайх. – М.: Советский писатель, 1948. – 392 с.
36. Хасбулатова О. А. Женщина и образование в России исторический обзор (1860-2000)/ О. А. Хасбулатова – М., 2003. – 5 с.
37. Чуткий А. Професура Університету Св. Володимира і вища жіноча освіта в Києві (друга половина XIX – початок XX ст.) // Історичний журнал. – 2005. – №5
38. Щепкина Е.Н. Первые годы Высших женских курсов / Е.Н. Щепкина – М., 1923 – 307 с.

39. Яковкина Н. И. История русской культуры XIX век. / Н. И. Яковкина –СПб.: Лань, 2002. – 576 с.

A handwritten signature or mark, possibly a stylized 'H' or 'J', located in the center of the page.